



Тема:

Ми знаємо
ціну нашої
самоврядності –
Голова НААУ,
РАУ Лідія Ізовітова
привітала
із 12-річчям НААУ

с. 3

У незламному
Харкові пройде
Міжнародний
форум адвокатів

с. 4

Дайджест
діяльності
комітетів
та секцій НААУ
за жовтень –
листопад 2024 року

с. 6

Історія
адвокатури:
Лонгин
Цегельський –
патріот,
націонал-
консерватор,
соборник (частина 2)

с. 56



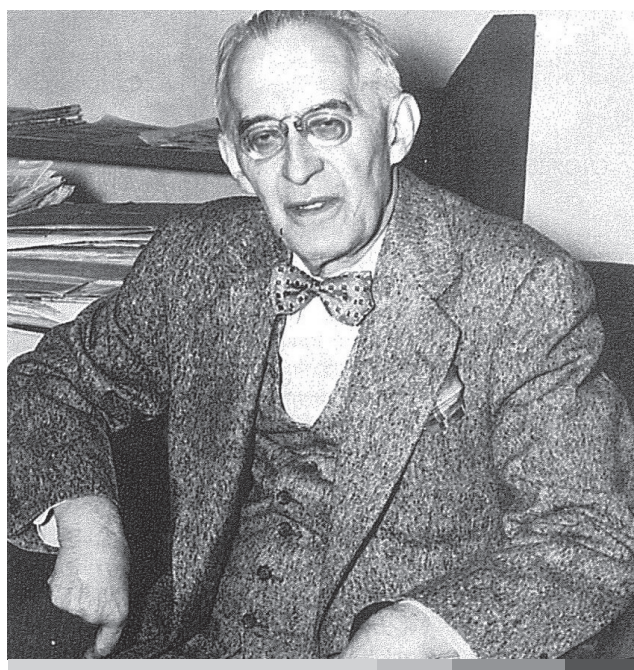
ЛОНГИН ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ — ПАТРІОТ, НАЦІОНАЛ-КОНСЕРВАТОР, СОБОРНИК (ЧАСТИНА 2)

Павло Гай-Нижник, доктор історичних наук, провідний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, учасник Всеукраїнського Проєкту «Історія адвокатури України» Центру досліджень адвокатури і права НААУ

Лонгин Михайлович Цегельський — особистість во-істину непересічна і багатогранна, як з огляду на його місце в історії України, так і зважаючи на спектри, сфери і обшари його діяльності — державний і громадсько-політичний діяч, дипломат і адвокат, журналіст і публіцист, видавець і емігрант...

На початку жовтня 1918 р., коли офіційний Відень у переддень мирних переговорів з Антантою був вимушений визнати «14 пунктів» В. Вільсона, з боку Української парламентської репрезентації (Є. Петрушевич, К. Левицький) було виголошено низку заяв з вимогою негайного утворення української автономії в Австрії. У них було категорично зазначено, що у випадку невиконання цих вимог, українці, виходячи з права на самовизначення, домагатимуться прилучення усіх українських земель Австро-Угорщини, включаючи й угорське Закарпаття, до гетьманської Української Держави¹.

12 жовтня 1918 р. представники польських кіл з Галичини на прийнятті в імператора заявили від імені Галичини, що вони відокремлюються від Австрії й воз'єднуються з Польщею. З цієї метою 28 жовтня 1918 р. на нараді у Кракові галицькі поляки створили Польську ліквідаційну комісію, яка повинна була зайнятися питанням переобрання влади в Галичині від Австрії



Лонгин Цегельський

до Польщі, визначивши місцем свого постійного урядування м. Львів. Своєю чергою Українська Національна Рада², членом якої став і Л. Цегельський, у своєму статуті від 18 жовтня 1918 р. заявила, що вважає за свій

¹ Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des österreichischen Reichsrates im Jahre 1917 und 1918. XXII Session. Wien, 1918. Bd. 1. S. 4553.

² Українська Національна Рада (УНРада) постала 18 — 19 жовтня 1918 р. після проведеної у Львові у приміщенні Народного Дому конституюн-ти — представницького зібрання (бл. 500 осіб). Головною метою було втілення права на самовизначення українських земель Австро-Угорської монархії, що перебувала у стадії перманентного розпаду. До складу УНРади входили усі українські депутати обох австрійських палат (Палати послів і Палати панів), крайових сеймів Галичини й Буковини, представники єпископату, по три представники українських партій з цих земель; крім того, до неї було кооптовано видатніших непартійних фахівців, представників молоді, проведено вибір від повітів та міст й надано місце представництву національних меншостей, які цим правом не скористалися. Усього УНРада налічувала 150 членів (передбачалося ж: усього — 226, з них (пропорційно до відсотка від загальної кількості громадян) українці — 160, поляки — 33, євреї — 27, німці — 6).



обов'язок «виконати в хвили, яку признає за відповідну, іменем українського народу австро-угорської монархії, його право самоозначення та рішення про державну долю всіх областей, заселених тим народом»³. А вже наступного дня УНРада проголосила, що «ціла етнографічна українська область в Австро-Угорщині, зокрема Східна Галичина з граничною лінією Сяну з влученням Лемківщини, північно-західна Буковина з містами Чернівці, Стrohинець і Серет та українська полоса північно-східної Угорщини — творять одноцілу українську територію»⁴. У вказаній прокламації також зазначалося, що «Українська Національна Рада виготовить конституцію для утвореної тим способом держави, на основах: загального, рівного, тайного і безпосереднього права голосування з пропорціональним заступництвом, з правом національно-культурної автономії та з правом заступництва в правительстві для національних меншин»⁵. Автором декларації та маніфесту, ухвалених конституантою, був Л. Цегельський.

Аби не допустити переходу влади в Східній Галичині до рук Польської ліквідаційної комісії, урядникам української національності, котрі працювали в державних установах, було наказано до остаточної передачі влади УНРаді виконувати обов'язки австрійських урядників⁶. 29 жовтня 1918 р. львівська делегація ухвалила «Устав і Інструкції для повітових органів Української Національної Ради», де були сформульовані способи організації та компетенція створюваних на національній основі повітових, міських і сільських виконавчих структур⁷. 31 жовтня делегація УНРади, членом якої був і Л. Цегельський, поставила перед галицьким намісником генералом Г. Гуйном вимогу передати владу в її руки. Проте намісник відмовився зробити це, посилаючись на відсутність відповідних директив віденського уряду⁸.

Відтак українці розпочинають підготовку до силового перейняття влади у столичному Львові шляхом

національного перевороту, дієву участь у розробці і підготовці якого брав Л. Цегельський. «Назагал все настільки відлагоджене, що остаточно наша справа перемаже! Я був упевнений, — згадував він, — що ми, політики, зробили своє і завтра вранці далі робитимемо, що треба, — а буде цього аж надто на наші сили! Тепер, уночі, у фізичному захопленні Львова ми були ні при чому. Діло було віддане в руки рішучих молодих людей, а вони своє завдання виконають. Можна спокійно спати, аби збудитись у вільному українському Львові. Чи не дивно це: засинати в Австрії, а прокинутись в Українській державі?...»⁹. 1 листопада 1918 р. над львівською ратушею замайорів український синьо-жовтий прапор.

Одразу ж після українського національного перевороту владу від австро-угорської адміністрації перебрала на себе Українська Національна Рада. 9 листопада 1918 р. на засіданні УНРади було вирішено дати державі назву — Західно-Українська Народна Республіка (ЗУНР). До її складу, окрім Східної Галичини, входили Північна Буковина і Закарпаття, тобто землі колишньої Австро-Угорської монархії, населені українцями. Держава ЗУНР охоплювала близько 70 тис. кв. км території з населенням 6 млн громадян (у тому числі: 71 % українців, 14 % — поляків, 13 % — євреїв, 2 % — угорців, румунів та ін.)¹⁰. Того ж дня УНРадою було сформовано вищий виконавчий і розпорядчий орган — Тимчасовий Державний секретаріат (Рада державних секретарів) на чолі з К. Левицьким. Наступного дня, 10 листопада, він склав урочисту присягу на вірність українському народові і державі. «Вступаючи в уряд, — заявив К. Левицький, — вважаємо за відповідне зазначити, що стоїмо на демократичнім принципі. Ми вийшли з народу і для народу буде присвячена наша праця. Нашим обов'язком буде — берегти добра і права Західно-Української Держави; нашим змаганням — забезпечити лад, спокій і добробут держави. Лиш український

³ Левицький К. Великий зрив (До історії української державності від березня до листопада 1918 р. на підставі споменів та документів). Львів: Червона калина, 1931. С. 113 — 114.

⁴ Там само. С. 115 — 116.

⁵ Там само.

⁶ Львівська делегація Національної Ради // Діло, 1918, 29 жовтня.

⁷ З Делегації Української Національної Ради у Львові // Діло, 1918, 31 жовтня; ЦДІАЛ, ф. 581, оп. 1, спр. 93, арк. 12 — 12 зв.

⁸ Матейко Р. Галицькі лицарі волі. Українські визвольні змагання на Тернопільщині 1900 — 1920 років у контексті історії України. Тернопіль: Принтер-інформ, 2002. С. 65.

⁹ Цегельський Л. Від легенд до правди. Львів, 2003. С. 28.

¹⁰ Докладніше дивіться: Гай-Нижник П. ЗУНР — ЗО УНР: становлення органів влади і державного управління (1918 — 1919 рр.). Київ, 2018. 146 с.; Гай-Нижник П. П. УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917 — 1920 рр.). Київ: ЩеК, 2010. 304 с.



режим буде в нашій державі. Цілому населенню без огляду на національність і віросповідання, без огляду на соціальне становище будуть забезпечені всі права і рівні так соціальні, як і політичні»¹¹.

В уряді ЗУНР Л. Цегельський 9 листопада 1918 р. посів міністерське крісло державного секретаря внутрішніх справ. 10 листопада 1918 р. УНРада доручила Раді державних секретарів здійснити необхідні заходи для об'єднання усіх українських земель в одну державу. 12 листопада 1918 р. до УНРади були кооптовані представники від політичних партій та війська, а вже наступного дня (13 листопада 1918 р.) Українська Національна Рада визначила конституційні засади новоствореної держави, прийнявши Тимчасовий Основний Закон «Про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії»¹². Закон поділено на п'ять артикулів, які мають назви, що відображають їх зміст, і наскрізну нумерацію, однак немає підписів відповідних посадових осіб. Структура акта ґрунтується на логічному викладі його змісту.

В Артикулі I закону закріплювалася назва держави — Західно-Українська Народна Республіка.

В Артикулі II записано, що її територія включає українські етнографічні землі колишньої Австро-Угорської монархії, тобто — коронні краї Галичини і Буковини та українські комітати Закарпаття — згідно з «етнографічною картою Австрійської монархії». «Простір ЗУНР покривається з українською суцільною етнографічною областю в межах бувшої австро-угорської монархії — то є з українською частиною бувших австрійських коронних країв Галичини з Володимирією і Буковини та з українськими частинами бувших угорських столиць (комітатів): Спиш, Шариш, Земплин, Уг, Берег, Угоча і Марморос — як вона означена на етнографічній карті австрійської монархії Карла барона Черніга, Ethnographische Karte der oesterreichischen Monarchie, entworfen von Karl Freiherrn Czernig, herausgegeben von K. K. Direktion der administrativen Statistik. Wien 1855. Masstab 1:864.0», — зазначалося в Основному Законі¹³. Ця територія творить самостійну Західно-Українську Народну Республіку (Артикул III).

В Артикулі IV закріплювалося верховенство і суверенітет народу в державі, який здійснює їх через свої представницькі органи, обрані на підставі загального, рівного, прямого, виборчого права при таємному голосуванні, за пропорційною системою. Виборчим правом наділялися усі громадяни держави, без різниці національності чи статі. Найвищим органом влади мали стати Установчі збори ЗУНР, а до їх обрання уся повнота законодавчої влади належала Українській Національній Раді, виконавчої — Державному секретаріатові.

Гербом ЗУНР був затверджений золотий лев на синьому полі, обернутий у праву сторону; прапором — традиційний синьо-жовтий. Затверджено й державну печатку ЗУНР (Артикул V)¹⁴.

На Л. Цегельського, як на державного секретаря внутрішніх справ, в новій і молодій державі лягли не лише визначні завдання та обов'язки, але й широкі повноваження. Зокрема, до його обов'язків входили: охорона громадського порядку, організація адміністративного апарату в містах та на периферії (забезпечувати внутрішню роботу держсекретаріату було доручено заступнику держсекретаря Р. Перфецькому), формування народної міліції, жандармерії, продовольчих відділів, запис добровольців до українського війська. Водночас Л. Цегельський здійснював діяльність з вдосконалення державного апарату влади на законодавчому рівні: 15 листопада з подання Держсекретаріату внутрішніх справ було ухвалено Закон «Про доповнення складу Української Національної Ради відпоручниками повітових і міських організацій»; 16 листопада УНРада схвалила один з найважливіших актів — «Закон про тимчасову адміністрацію областей ЗУНР», а також згодом й інші законодавчі акти та рішення щодо налагодження функціонування державного апарату, місцевого самоврядування, судів, пошти, телеграфу, залізниці тощо¹⁵.

Між тим, 30 листопада 1918 р. Л. Цегельський і Д. Левицький прибули у Наддніпрянську Україну до Фастова, де зустрілися з членами Директорії В. Винниченком, П. Андрієвським, Ф. Швецем та А. Макаренком, до яких 1 грудня приєднався С. Петлюра.

¹¹ В Галичині // Нова Рада, 1918, 24 (11) листопада.

¹² ЦДАВО України, ф. 2192, оп. 2, спр. 3, арк. 35 — 35 зв.; Там само, ф. 3505, оп. 1, спр. 135, арк. 169 — 169 зв.

¹³ Там само.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Докладніше дивіться: Гай-Нижник П. ЗУНР — ЗО УНР: становлення органів влади і державного управління (1918 — 1919 рр.). Київ, 2018. 146 с.; Гай-Нижник П. П. УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917 — 1920 рр.). Київ: ЩеК, 2010. 304 с.



Після бурхливих перемовин представники Директорії погодилися з пропозицією галицької делегації розпочати підготовку до злуки обох українських держав, при цьому Л. Цегельський наполіг на галицькій автономії в майбутній соборній Україні. Того ж дня, 1 грудня, у Фастові було укладено т. зв. Передвступний договір про злуку «обох українських держав в одну державну одиницю», автором якого був Л. Цегельський.

Тим часом, від 21 листопада 1918 р. до 2 січня 1919 р. уряд ЗУНР перебував у Тернополі. Урядові установи розташовувалися в українській гімназії по вул. Камінна (будинок не зберігся), у польській гімназії по вул. Конарського (тепер — вул. М. Грушевського), а також у магістраті (будинок не зберігся) та в готелі «Подільський» (нині — готель «Україна»).

2 січня 1919 р. влада ЗУНР переїхала до Станіслава (тепер — Івано-Франківськ). У 1919 р. також і УНРада продовжила свої засідання у Станіславі, де відбулися три сесії (2 — 4 січня, 4 — 15 лютого та 25 березня — 15 квітня 1919 р.). Тут перше засідання УНРади відбулося 2 січня 1919 р. у залі кінотеатру «Аустрія» (сьогодні — готель «Дністер» на вул. Шевченка, 1). Доповнена представниками від повітів та міст, УНРада номінально мала складатися з близько 150 членів. Але в сесіях брали участь близько 130 делегатів — частина депутатів постійно перебувала у Відні та в дипломатичних від'їздах, інші залишилися у захоплених польськими і румунськими військами землях (частина з них була інтернаціоналізована). УНРада, на відміну від наддніпрянської Центральної Ради, не була індокринена соціалістичним доктринерством. Більшість у ній (майже дві третини) складали націонал-демократи, радикали та соціал-демократи. Інші члени були або безпартійними, або належали до дрібних партійних груп, як, наприклад, селянсько-радикальна група (фракція) К. Трильовського, що відкололася від радикалів. За соціальною ознакою в парламенті ЗУНР переважали середні й заможні селяни, світська інтелігенція та духовенство. Національні меншини відмовилися брати участь в УНРаді, а відтак вона мала суто український характер і спрямування.

3 січня 1919 р. у Станіславі на засіданні УНРади була einstайно прийнята Ухвала про Злуку ЗУНР з УНР. Саме на ньому Л. Цегельський доповідав про свою поїзду

до Києва, її результати, а також про ситуацію на сході України. «Піднявся я з двома аркушами паперу в руці: один — оригінал договору у Хвастові, датований 1 грудня 1918 р., а другий — проект резолюції, яку я маю запропонувати Українській національній Раді до ухвалення. Обидва документи укладені мною, — згадував про ті події Л. Цегельський. — Я сам, признаюся, в урочистому настрої, свідомий того, що відбувається великий, приснопам'ятний акт з історії українського народу, що оце за яких десять хвилин народиться — бодай у принципі, в юридичному виразі волі українського народу Галичини й Буковини — соборна Українська держава. Я говорив коротко. Підкреслив, що історичним ідеалом українського народу є політична незалежність і політична єдність усієї української землі в суверенній Українській державі. Від смерті Ярослава Мудрого (1054 р.) ми вперто стреміли до здійснення цього ідеалу»¹⁶. Зрештою einstайно було прийнято резолюцію, через акламацію, в якій, зокрема, зазначалося: «Українська Національна Рада, виконуючи право самоозначення Українського Народу, проголошує торжественно з'єднання з нинішнім днем ЗУНР з УНР.

Зміряючи до найскорішого переведення сеї злуки, Українська Національна Рада затверджує Передвступний договір про злуку, заключний між ЗУНР та УНР дня 1 грудня 1918 р. у Хвастові, та поручає Державному Секретаріатові негайно розпочати з київським правительством для сфіналізованя договору про злуку...»¹⁷. Варто, щоправда, однак зауважити і на тому, що вже 12 січня 1919 р. на засіданні Ради державних секретарів несподівано знов розгорілися суперечки щодо злуки з УНР й про можливу «страту» суверенності ЗУНР (була пропозиція спершу провести вибори до Трудового конгресу, а вже потім розглядати питання злуки), проте більшість все ж ухвалили таки надіслати делегацію з 65 урядовців і парламентарів ЗУНР до Києва для «нотифікування» Акта Злуки¹⁸. Тож 13 січня 1919 р. Л. Цегельський де-юре склав повноваження секретаря внутрішніх справ і повністю присвятив себе закордонним справам (номінально він був заступником секретаря зовнішніх зносин, оскільки В. Панейко перебував у Версалі), в тому числі й підготовкою до втілення в життя Акта Злуки¹⁹. З цієї метою 16 січня до Києва для «урочистого нотифікування» Акта й для участі

¹⁶ Цегельський Л. Від легенд до правди. Нью-Йорк, Філадельфія, 1960. С. 210.

¹⁷ ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 36, арк. 1.

¹⁸ ДАЛО, ф. 257, оп. 1, спр. 36, арк. 9.

¹⁹ ЦДАВО України, ф. 1118, оп. 1, спр. 5, арк. 3.



в роботі Трудового конгресу України вирушила галицька делегація на чолі з віце-президентом УНРади Л. Бачинським, до складу якої входив також і Л. Цегельський.

По приїзду у Києві члени делегації відвідали святкову вечерю, влаштовану очільниками Осадного корпусу, на якій від імені галичан-гостей виступили Л. Цегельський і Т. Старух. 22 січня 1919 р. на урочистих заходах на Софіївському майдані, ставши обличчям до членів Директорії, державний секретар закордонних справ ЗУНР Л. Цегельський оповістив вірчу грамоту, основу якої становила Ухвала УНРади від 3 січня 1919 р. про об'єднання ЗУНР з УНР. Коли ж, своєю чергою, член Директорії Ф. Швець закінчив читання Універсалу Соборності, він під схвальні вигуки присутніх і у супроводі церковних дзвонів передав його текст Л. Цегельському. Після урочистостей на столичному майдані від 19-ї години і майже до опівночі в Українському національному клубі відбувалися банкет і урочисте вшанування західноукраїнської делегації, на якому з промовою від імені західноукраїнської делегації виступив Л. Цегельський. Оратор відзначив важливість якнайшвидшої ліквідації психологічних кордонів, які виникли між західними та східними українцями внаслідок впливу різних культур, а також наголосив на необхідності утворення єдиної загальноукраїнської культури.

Того ж дня, 22 січня 1919 р. Л. Цегельського було призначено заступником народного міністра зовнішніх справ УНР, на якій він перебував до 13 лютого. Проте на цій посаді він значився лише номінально й, до того ж, навідріз не сприймав дій Директорії, зокрема її соціалістичного характеру, як наддніпрянську складову Трудового конгресу у Києві. «Якби не присутність галичан і буковинців на Конгресі, був би це не конгрес України, а тільки конгрес соціалістів з України», — зауважував Л. Цегельський²⁰.

В ЗО УНР по цьому, 4 лютого 1919 р. Виділ УНРади призначив новий уряд республіки, який очолив націонал-демократ С. Голубович, що водночас став і секретарем фінансів, торгівлі і промислу. У цьому новому уряді ЗО УНР державним секретарем закордонних справ спочатку став ненадовго В. Панейко, якого де факто до 12 лютого заміняв його заступник Л. Цегельський. З середини березня 1919 р. він — заступник

нового секретаря закордонних справ М. Лозинського, а від листопада 1919 р. — Є. Петрушевича, який перебрав кермо зовнішньої політики у власні руки.

Евакуйовуючи галицьку делегацію з Києва, який ось-ось мав перейти під більшовицьку окупацію, по дорозі у Вінницю Л. Цегельський зустрівся з С. Петлюрою й отримав від нього доручення поїхати у Прагу до Т. Масарика та його уряду як «надзвичайний уповноважений посол». Галичанин погодився. «Місія не була легка, бо Аліанти гляділи на Україну (Придніпрянщину) як на частину неподільної Росії, що була союзником Аліантів у світовій війні, — згадував Л. Цегельський. — Але я не міг відмовити. Треба було поспробувати всіх можливостей. Отже я згодився поїхати до Праги. Мені видано повноважність «спеціального уповноваженого посла» від Директорії Української Народньої Республіки з місією до президента Чесько-Словацької Республіки — Масарика та до влади в Празі взагалі. До того Чехівський вложив на мене ще другу місію, а то відвідати посольства Української Народньої Республіки у Відні, Празі і в Берліні та поінформувати їх про положення в Україні»²¹. Тож у лютому 1919 р. Л. Цегельський веде перемовини з президентом Т. Масариком, чеським прем'єром В. Тусаром, міністром національної оборони В. Клофачем. Він також домігся зустрічі з французьким маршалом М.-С.-Ж. Пелле й подав йому меморіал про Україну «як важливу проблему Сходу Європи».

Коли ж 29 січня 1919 р. у рамках Паризької мирної конференції створено спеціальну міжнародну комісію з польських справ на чолі з французом Ж. Камбоном й нею було сформовано військову місію під керівництвом французького генерала Ю. Бартелемі, яка в лютому попрямувала до Польщі з метою її замирення з ЗО УНР, Є. Петрушевич доручив саме Л. Цегельському захист українських інтересів. Тоді місія Ю. Бартелемі підготувала план припинення війни, згідно з яким до Польщі відходили Львів, Дрогобицько-Бориславський нафтовий басейн, а загалом — більше половини території ЗУНР. 22 лютого 1919 р. антантівська місія зустрілася з представниками ЗУНР²². Переговори не увінчалися успіхом, оскільки 28 лютого УНРада у Станіславові та командування Галицької Армії двома третинами голосів не прийняли умов перемир'я,

²⁰ Патер І. Лонгин Цегельський // Західно-Українська Народна Республіка. 1918 — 1923. Уряди. Постаті. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. С. 320.

²¹ Цегельський Л. Від легенд до правди: Споми́ни про події в Україні, зв'язані з першим листопада 1918 р. Львів: Свічадо, 2003. С. 304 — 305.

²² Омелянович-Павленко М. Спогади українського командарма. Київ: Планета людей, 2002. С. 145 — 146.



запропонованих генералом Ю. Бертелемі. Слід проте зауважити, що Л. Цегельський, який вважав за потрібне прийняти умови перемир'я, аби забезпечити суверенітет хоча б над якоюсь територією й отримати визнання держав Антанти, виступив з різкою незгодою такого кроку й подав у відставку.

Проте на цьому дипломатична кар'єра Л. Цегельського не завершилася, позаяк диктатор Є. Петрушевич доручив йому переїхати спочатку до Відня, а згодом утворити посольство ЗУНР у Вашингтоні²³. Влітку 1919 р. Л. Цегельський виїхав за межі України. Тоді у Празі він, поряд з іншими діячами, безуспішно намагався через брак коштів заснувати Український культурний інститут²⁴, потім він прибув до Відня, де у жовтні 1919 р. екзильним урядом ЗУНР і галицькими емігрантами було вирішено відправити Л. Цегельського першим послом до США, яке у грудні погодили з диктатором Є. Петрушевичем.

4 січня 1920 р. Є. Петрушевич видав у Відні декрет про створення місії до Сполучених Штатів Америки і Канади на чолі з Л. Цегельським. Її метою було одержання при співучасті українських організацій США і Канади фондів на підтримку ЗУНР (Галичини та Буковини), зокрема фондів для допомоги жертвам польсько-української війни, на національні інституції в Галичині та Буковині та на ведення політики і державних справ ЗУНР, розвиток українських організацій та утримання уряду. На це Л. Цегельський та його заступник І. Боберський отримали від диктатора ЗУНР повноваження й 4 тис. 400 дол. США²⁵. Крім того, 24 лютого 1920 р. президія Комітету допомоги у Відні видала Л. Цегельському від свого імені «вірчі грамоти» й доручала йому та І. Боберському виїхати до США з метою організації серед місцевих українців масового збору

коштів на допомогу жертвам війни у Галичині та Буковині (пожертви мали надходити Комітетові допомоги у Відень, а звідти — до Українського горожанського комітету у Львові)²⁶. 12 березня 1920 р. Л. Цегельський отримав короткий «регумемін» з підписами О. Бурачинського та С. Голубовича (від уряду ЗУНР), В. Сінгалеви́ча (від посольства ЗУНР у Відні), К. Левицького та І. Семака (від Комітету допомоги у Відні) й 23 березня 1920 р. на чолі делегації ЗУНР (Л. Цегельський, І. Боберський, С. Герасимович і В. Струк) виїхав до США.

Після відвідин Парижа й отримання усних доручень від Є. Петрушевича, 11 квітня 1920 р. Л. Цегельський прибув до США й осів у Нью-Йорку. Американські українці, натомість, зустріли місію ЗУНР надзвичайно прохолодно й з великим недовір'ям. Тож за океаном Л. Цегельський заснував і очолив Тимчасовий український головний рахунковий комітет (ТУГРК) у США, який розгорнув потужну агітаційну кампанію у пресі, листах, відозовах та на численних мітингах про збір пожертв для уряду ЗУНР²⁷. Природно, що чи не на усіх публічних акціях виступав особисто Л. Цегельський й під час одного з таких мітингів у Клівленді ліво-комуністичні емігранти-українці навіть важко побили його²⁸. Невдовзі Є. Петрушевич «відручним» листом від 24 вересня 1920 р. призначив Л. Цегельського ще й «політичним агентом для заступництва інтересів ЗУНР перед американським урядом»²⁹.

Утім, справи просувалися аж надто несприятливо й відтак в допомогу Л. Цегельському 31 травня 1921 р. було створено Надзвичайну дипломатичну місію у складі Р. Березовського (голови) та Л. Мишуги (секретаря)³⁰, а його статус змінено з «політичного агента» на «дипломатичного представника», що й засвідчували видані Є. Петрушевичем Л. Цегельському того ж дня нові «вірчі грамоти»³¹.

²³ Панейко В. З'єдинені держави Східної Європи: Галичина і Україна супроти Польщі й Росії. Відень, 1922. С. 67.

²⁴ Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє-минуле (1914 — 1920). Мюнхен: Укр. вид-во, 1969. С. 467.

²⁵ ЦДАВО України, ф. 4460, оп. 1, спр. 2, арк. 3.

²⁶ Батюк Т. Надзвичайна дипломатична місія УНРади ЗУНР до США // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 17: Українсько-польсько-білоруське сусідство: XX століття / НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2008. С. 117.

²⁷ ЦДАВО України, ф. 4460, оп. 1, спр. 2, арк. 4 — 5.

²⁸ «В неділю, дня 30-го сього місяця стався в Клівленді страшний злочин, якого серед українців на Американській землі не було ще, відколи зачалася українська імміграція на сю вільну землю; злочин, якого не було ніколи на Галицькій Україні. Того дня більшовицька банда напала в розбишацький спосіб на д-ра Лонгина Цегельського серед улиці і в звірський спосіб побила його так, що тяжко раненого, непритомного і отікаючого з крові відвезено його до тутешнього шпиталю» [Скритовбивчий замах на життя д-ра Лонгина Цегельського // Свобода (Нью-Джерсі), 1920, № 68, 5 червня. С. 1].

²⁹ ЦДАВО України, ф. 4460, оп. 1, спр. 2, арк. 4 — 5.

³⁰ Батюк Т. Дипломатична місія Лонгина Цегельського у США (1920 — 1921). Дрогобич, 2008. С. 52 — 53.

³¹ Павлюк О. Боротьба України за незалежність і політика США (1917 — 1923). Київ: Вид. дім «KM Akademia», 1996. С. 107.



Зрештою, у липні 1921 р. Л. Цегельському вдалося укласти фінансову угоду з американсько-канадським бізнесменом Ф.-А. Боером про започаткування в Канаді Державної позики щодо продажу облігацій («бонів») уряду ЗУНР на суму 1 млн дол. і 9 млн дол. під заставу державного майна (землі, лісів, копалень та іншого) майбутньої незалежної ЗУНР, проте Є. Петрушевич та уповноважений у справах фінансів, торгівлі та промислу В. Сінгелевич її не затвердили. Заручився Л. Цегельський й підтримкою провідних діячів Республіканської партії, що були дотичні до нафтових монополій, зокрема й до «Стандарт ойл компанії» і які мали розрахунки у майбутньому орендувати нафтові поля Східної Галичини³², проте й цей проєкт, очевидно, не мав дієвого втілення.

Між тим, із прибуттям до США вищезгаданої надзвичайної дипломатичної місії ЗУНР Л. Цегельський хоч і перебував на чолі галицького дипломатичного представництва у Вашингтоні, що було відкрите 1 липня 1921 р., проте на особистому рівні його стосунки з Р. Березовським та Л. Мишугою не склалися³³. Після того як 7 липня 1921 р. зазначена надзвичайна місія увійшла до складу дипломатичного представництва ЗУНР, його було реструктуризовано на два відділи: дипломатичний і фінансово-торговельний³⁴. І хоча головою місії та дипломатичним представником залишився надалі Л. Цегельський (Р. Березовський очолював фінансово-торговельний відділ, а Л. Мишуга став секретарем місії та членом фінансово-торговельного відділу) за умов рівних голосів усіх її членів, наладити спільну діяльність так і не вдалося. Відтак, в атмосфері постійних конфліктів і скарг Є. Петрушевичу Л. Цегельський 23 липня 1921 р. подає до Відня прохання про відставку³⁵.

Демісію Л. Цегельського Є. Петрушевич не прийняв, натомість у серпні 1921 р. листом від імені уряду йому було доручено посилити західноукраїнську політичну справу у США і перебратися з цією метою до Вашингто-

на. У столиці США Л. Цегельському вдалося налагодити зв'язки з сенатором-республіканцем від Нью-Джерсі Д. Фрелінгаузенем, а через нього — з новим держсекретарем Ч. Гюзом. Проте потрапити на аудієнцію до того ж таки Ч. Гюза чи до президента В.-Г. Гардінга все ж не вдалося, позаяк офіційна адміністрація США не підтримувала контактів з невизнаними державними утвореннями, які до того ані де-юре, ані де-факто ж не контролювали задекларованих територій. І хоча Л. Цегельському все ж таки вдалося 17 вересня 1921 р. зустрітися з начальником відділу Західної Європи Держдепартаменту США В. Кеслом, а 20 вересня — з референтом цього відділу професором Ч.-В. Мартином, проте ці зустрічі так і не мали подальших наслідків³⁶.

Невдовзі безгрошів'я та внутрішньодипломатичні чвари змушують Л. Цегельського у листі від 27 листопада 1921 р. знову просити відставки у Є. Петрушевича. І хоча очільник Галицької Республіки знову відхилив його прохання та телеграфно 7 грудня наказав залишатися на посаді й чекати на подальші інструкції, Л. Цегельський одноосібно прийняв рішення і 10 грудня 1921 р. залишив США й виїхав до Відня³⁷. В австрійській столиці розслідування щодо діяльності Л. Цегельського у США розпочав його давній суперник К. Левицький, а потім продовжила спеціальна комісія (Дольницький, Керанович, Семака). Тож комісія виснувала, що у перший рік (10 квітня 1920 — травень 1921) його діяльність була «дуже видатною і корисною, чим причинився Цегельський до значної збірки підмог грошевих для Уряду та для потребуючих в краю і за кордоном українців, але коли з хвилиною як Л. Цегельський почав справу з позичкою для Уряду у різних американських фінансистів, почалися його промахи»³⁸, суть яких нібито полягала у перевищенні владних повноважень, фінансових махінаціях, підриві престижу уряду через аморальну поведінку та у розтраті державних грошей та у самовільному залишенні місії³⁹. Попри це

³² Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів: Олір, 1995. С. 329 — 330.

³³ Матвієнко В. Зовнішня політика Західноукраїнської Народної Республіки в персоналіях // Україна дипломатична: науковий щорічник. Київ, 2002. Вип. 2. С. 464.

³⁴ ЦДАВО України, ф. 4460, оп. 1, спр. 2, арк. 12.

³⁵ Там само, арк. 13.

³⁶ Павлюк О. Боротьба України за незалежність і політика США (1917 — 1923). Київ: Вид. дім «KM Akademia», 1996. С. 111 — 112.

³⁷ Батюк Т. Надзвичайна дипломатична місія УНР до США. Дрогобич, 2008. С. 120.

³⁸ ЦДАВО України, ф. 4460, оп. 1, спр. 2, арк. 19.

³⁹ Водотика Т. С., Іваницький І. В. Слідча справа Лонгіна Цегельського: джерелознавча характеристика // Архіви України, 2014, № 3 (291). С. 109 — 110.



та подальші розходження з Є. Петрушевичем щодо спроб диктатора у співпраці з українськими більшовиками, той все ж таки викликав взимку 1921–1922 рр. Л. Цегельського до Відня з наміром відрядити дипломата зі спеціальним дорученням до Японії⁴⁰, яке, вочевидь, вже не мало свого продовження та втілення. Тим паче, що вже 14 березня 1923 р. Рада послів прийняла рішення про передачу Східної Галичини Польщі⁴¹, а дипломатичне представництво ЗУНР / Галицької Республіки припинило своє існування.

Зрештою Л. Цегельський, попри пропозицію польської сторони через консула Я. Ріпи повернутися до Львова, виїхав знов до Вашингтона й на знак протесту проти прорадянської політики Є. Петрушевича все ж остаточно припинив свою дипломатичну діяльність. У США Л. Цегельський не мав постійного місця роботи та заробітку: він підпрацьовував то викладачем українознавчих студій у протестантській теологічній семінарії, зокрема в її українському філіалі у Балтиморі, то деякий час редагував часопис у Нью-Йорку «Український вістник», то у Філадельфії редагував часопис «Шлях»⁴². Тоді ж він видав книгу «Про історію протестантизму», а у 1937 р. монографію про свого особистого знайомого: «Митрополит Андрій Шептицький. Короткий життєпис і огляд його церковно-народної діяльності». У ній автор небезпідставно виснував про національно-соціальну трагедію українства в Західній Україні досить влучною характеристикою: «Наша аристократія, всі оці Сапіги, Сангушки, Чорторийські, Шептицькі, Дідушицькі, Тишкевичі, коли згадати тільки західноукраїнську адміністрацію, — погрішилися проти нашого народу. Але й українська суспільність не без вини проти цих старих та багатих родів, бо відганяла їх від українства гайдамацьким радикалізмом, а то й просто відкидала їх оферту співпраці на українській ниві», додаючи, що «українство та любов до народу можуть жити не тільки у курній хаті, але й у магнатській палаті, та що поворот наших магнатів до нашого народу ще сьогодні попри всі перевороти і радикальні зміни лежить в інтересі України»⁴³.

Влітку 1938 р. Л. Цегельський здійснив одномісячну подорож до Європи, де мав приватні зустрічі з японським консулом у Львові, німецьким міністром Й. фон Ріббентропом у Берліні, Т. Масариком і Е. Бенешем у Празі, польським міністром закордонних справ Ю. Беком у Варшаві, бачився з колишніми колегами та родичами (зокрема, 6 серпня побував у Львові на весіллі сина Юрія, який одружився із Веронікою Дроздовською)⁴⁴.

По поверненні до Філадельфії Л. Цегельський став одним з співзасновників Українського конгресового комітету Америки, що був створений 24 травня 1940 р. на 1-му Конгресі українців Америки, який відбувся у Вашингтоні. У подальші роки він неодноразово брав участь у численних з'їздах, конференціях УККА, дискусійних семінарах в американських університетах тощо, переймався наданням допомоги українцям



Лонгин Цегельський (праворуч) у Камінці Струмиловій з родиною, 1938 р.

⁴⁰ Цегельський Ю.-М. Зага роду Цегельських і розповідь про Камінку Струмилову. Ellicott City: Смолоскип, 1992. С. 360.

⁴¹ ЦДІАЛ, ф. 581, оп. 1, спр. 104, арк. 1.

⁴² Патер І. Лонгин Цегельський // Західно-Українська Народна Республіка. 1918 — 1923. Уряди. Постаті. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. С. 321 — 322.

⁴³ Цегельський Л. Митрополит Андрій Шептицький: короткий життєпис і огляд його народно-церковної діяльності. Львів: Місіонер, 1995. С. 6, 50.

⁴⁴ Патер І. Лонгин Цегельський // Західно-Українська Народна Республіка. 1918 — 1923. Уряди. Постаті. Львів, 2009. С. 321 — 322; Дашкевич Я. Лонгин Цегельський та українська політична думка 1900 — 1917 рр. // Цегельський Л. Русь-Україна і Московщина-Росія. Історико-політична розвідка. Львів: Апіріорі, 2007. С. 9.



Лонгин Цегельський з сином Юрієм, його дружиною Веронікою Дроздовською та онучками Анізією і Олею, Філадельфія, 1949 рік



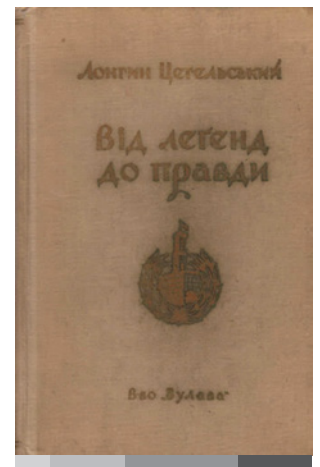
Український цвинтар святої Марії у передмісті Фокс Чейз у Філадельфії, штат Пенсильванія, США

у переселенні з Європи до Америки. У 1940–1943 рр. Л. Цегельський — викладач Українських освітніх курсів для молоді Канади й Америки⁴⁵, а від 1943 по 1950 рр. — працював на посаді редактора діаспорного популярного видання «Америка»⁴⁶.

Після війни Л. Цегельський публікує в українській емігрантській пресі статті за загальною назвою «Більше правди про гетьмана П. Скоропадського», в яких з позитивістсько-державницького боку переосмислює його роль і місце в історії України й нещадно полемізує з вітчизняними соціалістами з т. зв. демократичного табору⁴⁷ (а ще раніше, у 1931 р., у часописі «Америка» він опублікував велику за обсягом полемічну статтю «Правда про Гетьманщину. Що говорять і пишуть про українську державну політику і що з того правда, а що баламута»⁴⁸). Саме у ті часи в «Америці» друкувалися його спогади та роздуми про події, пов'язані з 1 листопада 1918 р. та зі становленням ЗУНР, на основі яких згодом була й написана книга «Від легенд до правди», перевидання якої пропонується нижче читачам у цьому сучасному виданні.

Невтомний борець за волю і державність України помер за своїм робочим столом у редакції часопису

Книга Лонгина
Цегельського
«Від легенд
до правди»



«Америка» 13 грудня 1950 р. у Філадельфії. Поховано Л. Цегельського на філадельфійському цвинтарі Факс-Чейз.

Минули роки, але й донині заповітом-уроком і пересторогою-настановою лунають до українців його слова: «Самостійна й соборна Українська держава була в наших руках. Усі обставини спершу склалися так, що можна було втримати та закріпити її... Однак нам не вдалося здійснити це. І не вдалося не тому, що об'єктивно було це неможливо — навпаки, я твердо переконаний, що ми мали ідеальну нагоду збудувати самостійну державу. Та нам забракло політичного розуму»⁴⁹.

⁴⁵ Ясинчук Л. Українське шкільництво поза рідними землями // Українці у вільному світі. Нью-Джерсі: Вид-ня Українського народного союзу, 1954. С. 164 — 167.

⁴⁶ Хімяк О. Українська преса на Американському континенті (кінець XIX — початок XX ст.) // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2012. Вип. 24. С. 27 — 31.

⁴⁷ ЦДІАЛ, ф. 789, оп. 1, спр. 18, арк. 102.

⁴⁸ Цегельський Л. Правда про Гетьманщину. Що говорять і пишуть про українську державну політику і що з того правда, а що баламута // Америка, 1931, ч. 3, 15 травня. С. 25 — 33.

⁴⁹ Цегельський Л. Від легенд до правди: Спомины про події в Україні, зв'язані з першим листопада 1918 р. Львів: Свічадо, 2003. С. 293.